

STRASBOURGUL LUI MARTIN BUCER

Autor: Andrei Poganu | 3 ianuarie 2022

Istoria este plină de potențialități neactualizate. Una dintre aceste potențialități a fost orașul Strasbourgul în primele decenii ale Reformei. Acest oraș împreună cu gânditorul care l-a caracterizat în perioada evoluției timpurii a protestantismului au ajuns să reprezinte unul din cele mai captivante subiecte ale istoriei moderne. Observând evoluția timpurie a Reformei, părea evident faptul că acest oraș avea să ajungă centrul lumii protestante. Un cumul de factori – dintre care unul se distingea în mod special, anume prezența unui gânditor remarcabil, Martin Bucer – conlucrau, parcă, la îndeplinirea acestui scop.

În contextul anilor 1520, protestantismul nu se confrunta doar cu principii catolici și autoritatea papală, ci și cu tensiuni interne. Diferitele ramuri protestante care abia începeau să se contureze nu cădeau întotdeauna de acord asupra adevărului de credință. În acest sens, divergențele dintre Zwingli și Luther asupra Euharistiei, asupra botezului pruncilor sau asupra modului efectiv de organizare socială a comunităților protestante erau centrale. În acest peisaj, Martin Bucer, o fire profund ecumenică, a încercat reconcilierea celor doi teologi, a multiplelor ramuri exegetice și a variilor tipuri de organizare socială apărute în primele decenii ale Reformei. Ceea ce voi urmări în acest comentariu este prezentarea modului în care această atitudine reconciliantă a lui Bucer s-a pliat pe un context economic specific și a creat posibilitatea uneia din cele mai spectaculoase teoretizări teologice și politice – care din păcate a rămasă doar o potență.

Ceea ce este remarcabil la acest moment al istoriei Reformei este contextul intelectual și economic mai larg, în care se afla orașul Strasbourg. Acesta era așezat pe malul Rinului, principala rută navală de comerț a Europei, și totodată era un punct de intersecție între cele mai importante rute terestre de aprovizionare. Poziționarea îl făcea, prin urmare, unul din cele mai importante puncte comerciale ale regiunii. Dincolo de poziționarea favorabilă, care i-a facilitat o creștere economică rapidă, orașul se afla la granița culturală dintre vorbitorii de germană și cei de franceză. Era un oraș de căpătâi al ținutului Alsaciei, atât economic cât și cultural. Cu o istorie îndelungată a

independenței, Strasbourgul era, parcă, menit să devină o capitală a lumii protestante. Iar în acest spațiu s-a observat cum, pentru prima dată, ideea de toleranță religioasă începea, treptat, să prindă rădăcini.

Ceea ce ne interesează la acest oraș, la acest gânditor și la acest moment istoric nu sunt detaliile descriptiv-istorice, ci motivele pentru care acest viitor ilustru a devenit o posibilitate fezabilă. Aceste cauze joacă un rol fundamental în înțelegerea evoluțiilor politice și religioase în spațiul occidental. Pentru istoria politică și religioasă a Europei, orașul Strasbourg reprezintă o alternativă timpurie la soluția adoptată de majoritatea ținuturilor occidentale ale vremii ca răspuns la problema tensiunilor religioase apărute odată cu Reforma. În contextul în care Sfântul Imperiu Roman lua o poziție împotriva Reformei protestante, problema a fost rezolvată la nivel regional de principii care au aplicat o soluție pe cât de radicală, pe atât de simplistă, sintetizată de Johann Stephani în forma: *cuius regio, eius religio* [„A cui (este) țara, religia lui”]. Religia care avea să fie instituționalizată în regiunea respectivă era alesă de principe, iar celor care aveau inițial o altă confesiune și nu se converteau la cea nouă li se permitea părăsirea ținutului cu toate posesiile.

Ideea politică de *toleranță religioasă* încă nu fusese teoretizată. A fost nevoie de un secol de teroare și război pentru a se ajunge în sfârșit la această idee. Ceea ce trebuie păstrat însă în minte este faptul că la începutul secolului XVI fundamentul politic al unității sociale încă era *religia*. Din acest motiv, o lume care să fi fost caracterizată atât de stabilitate socială, cât și de pluralism confesional era inimaginabilă. Unitatea confesională, se credea, este absolut necesară pentru coeziunea socială. Ceea ce s-a petrecut în Strasbourg este formidabil întocmai pentru că reprezintă un prim pas în detașarea de acest model social-politic; pentru că a permis coexistența unei multitudini de interpretări divergente, chiar radicale, ale vieții religioase. Această ordine socială a pornit nu de la fundamentele politice ale toleranței, ci de la cele economice, mai exact, de la *comerț*: însăși practica schimbului a stat ca temelie a toleranței în acele câteva decenii în care Strasbourgul devenea centrul de gravitație al protestantismului.

A mai durat încă cincizeci de ani până când ideea de toleranță religioasă a apărut într-o formă juridică explicită, în Olanda independentă a lui Wilhelm de Orania (1581). Până atunci, ideile pluralismului religios germinau în diferite forme, în realitățile sociale ale orașelor trecute prin teroarea războiului. În acest context, Strasbourgul reprezintă o idee, iar Martin Bucer, promotorul ei. Ideea că ar putea exista o societate stabilă, lipsită de pericolul războiului religios acolo unde identitatea confesională este așezată pe un plan secundar.

Din acest punct de vedere, toleranța religioasă este numai o externalitate pozitivă a unui mecanism economic care are un cu totul alt scop, prosperitatea. Iar ideile și influența lui Martin Bucer au susținut construcțiile religioase plurale ale facțiunilor protestante care

tocmai se conturau pe temelia economică a orașului Strasbourg. Acesta a avut grijă să se asocieze cu oameni influenți precum Wolfgang Capito și Matthis Zell, cu care împărtășea aceleași păreri reconciliante, și care i-au extins ideile în climatul social și administrativ. Astfel, au creat o structură conceptuală de bază a noțiunii de toleranță, aplicată peste cea care exista deja în practică, la nivel economic.

Bucer considera că experiența spirituală și credința aprinsă în Dumnezeu sunt primordiale în religie, și că detaliile liturgice și divergențele dogmatice sunt secundare. Central este Dumnezeu comun și practica spirituală. Putem contesta atitudinea sa detașată față de teologia dogmatică, însă specific gândirii sale sunt ideile privind organizarea socială a comunităților confesionale în vederea păstrării păcii. Aici Bucer se distingea clar de restul climatului politic și religios al vremii. Acestea apar ca extensiune practică a atitudinii reconciliante, ecumenice, manifestată în dezbaterile teologice ale vremii. El milita pentru un pluralism organizat, subliniind în mai multe rânduri importanța rigorii și ordinii în viața religioasă. Planul politic-administrativ și cel confesional se păstrau clar distinse în gândirea sa. Iar miza păcii privea distingerea clară a funcțiilor îndeplinite de fiecare dintre cele două planuri. Comerțul și prosperitatea au fost, în cazul acesta, fundamentul economic al toleranței religioase, iar teologia dezvoltată de Bucer, fundamentul religios.

Autoritățile din Strasbourg erau pregătite să accepte pluralismul atât timp cât nu punea în pericol pacea socială și rămânea strict spiritual. Acest fapt este relevant pentru că reprezintă probabil primul moment din istoria Reformei când ideea de pace nu a mai fost legată de una dintre confesiunile concurente.

Bucer a accentuat importanța rigorii în viața și munca creștinului, în modul de trai și în lucru. Iar multe din ideile sale au fost mai apoi preluate de Jean Calvin și au ajuns să compună corpusul doctrinar al practicii ascetice specifice eticii calvine. Acea etică a fost ulterior asociată de Max Weber cu geneza capitalismului în cultura occidentală. Rigoarea modului de trai, fundamentarea religioasă la nivel individual a vieții și a muncii, se află în conexiune cu statutul economic al unei comunități, atât la Calvin, cât și la Bucer. Toleranța religioasă era utilă pentru comerț, iar comerțul, pentru a ridica standardul vieții. Acest fapt se armoniza natural cu toate interesele comerciale ale negustorilor și magistraților din Strasbourg.

Strasbourgul rămâne așadar un fenomen, o idee apărută înainte de vreme, care ar putea foarte bine reprezenta primul pas în construirea modernității religioase europene. Merită să ne reîntoarcem la acest moment, dacă nu pentru a înțelege modernitatea, măcar pentru a-i înțelege originile.

Imagine: Wikimedia Commons